

مختصات الگوی تهدیدات صحنه نبردهای آینده در سال ۱۴۰۴ با استفاده از روش نظریه داده بنیاد

علی طاهری* (دانشجوی فوق دکتری دانشکده مدیریت دانشگاه تهران)

چکیده:

با توجه به تهدیدات موجود علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و آینده پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی می‌باشد و این شیوه تفکر باعث بروز مشکلاتی همچون ایجاد موانع جدی در مسیر ساخت فرهنگ سازمانی منعطف و منطبق با آینده، پرداختن صرف به مطلوب‌ها، عدم شناسایی نیازهای آینده و عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌گردد. بنابراین نیازمند الگوی تهدیدات صحنه نبردهای آینده می‌باشد. در این تحقیق که رویکرد کیفی و کمی دارد. بر اساس تئوری داده بنیاد، جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه و بررسی اسناد و مدارک مرتبط و نظریه‌پردازی بر اساس رویکرد نظام‌مند در سه گام اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شده و جامعه آن در بخش مصاحبه با ۱۲ نفر از خبرگان صورت گرفت و از نتایج آن‌ها به همراه داده‌های جمع‌آوری شده در تحلیل محتوا اسنادی استفاده گردید. یافته‌های حاصل در قالب بعد یا مقوله و ۶ مضمون یا قضیه سازمان‌دهی شده و جایگاه و روابط هر یک از این مضامین در قالب مدل پارادایم مشخص و شش قضیه مرتبط استخراج شده‌اند. سپس به منظور ارزیابی اعتبار و تأیید مدل، پیمایش با استفاده از ابزار پرسشنامه، تعداد ۸۴ پرسشنامه برای خبرگان و متخصصان در دسترس حوزه‌های مرتبط ارسال شده که از این تعداد، ۴۳ پرسشنامه تکمیل و تحویل شد که از این تعداد، ۳۷ پرسشنامه قابل استفاده بودند. مضامین ۶ گانه شامل عوامل روانی به تهدیدات-عوامل اجتماعی و فرهنگی به تهدیدات-عوامل اقتصادی به تهدیدات-عوامل نظامی به تهدیدات- شرایط علی، رژیم آمریکا به عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه رژیم‌های استکباری به عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان-تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی- بستر و زمینه‌ساز؛ که در این تحقیق استراتژی‌های تعامل و کنش صورت پذیرفت که در نهایت به پیامد منجر شود. بر این اساس، الگوی تهدیدات تحقیق کیفی بر اساس روش داده بنیاد و مدل پارادایمی ارائه شده است.

واژگان کلیدی:

جنگ آینده پژوهی، جنگ، راهبرد، تهدیدات، داده بنیاد، پارادایمی

مقدمه:

جمهوری اسلامی ایران به دلیل ماهیت ضد استکباری، موقعیت خاص ژئوپولیتیک در منطقه، حمایت از مستضعفین جهان و حفظ سیاست استقلال‌خواهی و همچنین برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای خود، به‌طور طبیعی در معرض تهدیدات زمانی و مکانی گوناگونی قرار دارد. حضور بازیگران غیردولتی در صحنه‌های جنگ حمایت و پشتیبانی بازیگران دولتی از آن‌ها، تلاش این بازیگران برای ایجاد هویت و همچنین تحولات فناوری، گسترده شدن تجهیزات مدرن و کنترل از راه دور و شکل‌گیری قدرت‌های هوشمند، گسترده شدن جنگ‌های نیابتی، سوق یافتن جنگ‌ها به درون شهرها و طولانی شدن جنگ، به‌ویژه شکل‌گیری گروه‌های افراطی در منطقه (عراق، سوریه یمن و ...) و حمایت دشمنان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای جمهوری اسلامی از گروه‌های افراطی علیه جمهوری اسلامی ایران و منافع ملی ما، در کنار دشمنی برخی از همسایگان و قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و تشکیل ائتلاف‌های آشکار و پنهان علیه جمهوری اسلامی ایران و منافع ملی ما در سطح منطقه، حاکی از تغییر ماهیت جنگ‌ها و تنوع سناریوهای دشمن در مقابله با کشورهای هدف و از جمله کشورهای مستقل و عدالت‌خواه مثل جمهوری اسلامی ایران می‌باشد؛ بنابراین ماهیت جنگ‌ها نیز دستخوش تغییراتی است که همگام با انقلاب در مسائل نظامی، دوره‌ی انتقالی را به‌سوی مفاهیم نظری جدید طی می‌کند. برخلاف جنگ‌های دهه‌های گذشته که بر پایه‌ی مقابله محوری، اعمال خسارت و انهدام، فرسایشی و توأم با تکیه‌بر استفاده از ابزارهای بسیار گران بود؛ جنگ‌های آینده به‌سوی جنگ‌های هوشمند و نیابتی و نهایتاً تکیه‌بر استفاده از زیرساخت‌های نرم در ابزارها و جنگ‌افزارهای نظامی دارد (ثروتی، همکاران، ۱۳۹۱).

بدیهی است که جلوگیری از دستیابی دشمن به اهداف خود، با اتکا به الگوهای فعلی کلاسیک و مرسوم و عدم پیش‌بینی و آینده‌نگری تحولات این حوزه، جوابگوی نیازهای اساسی برای حصول به اهداف و آرمان‌های عالی و تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ نخواهد بود و تبیین الگوی راهبردی صحنه‌های جنگ‌های آینده، چالشی است که دغدغه‌ی اصلی فرماندهان نظامی و بسیاری از پژوهشگران عرصه‌ی نظامی را به خود اختصاص داده است. این‌که در آینده صحنه‌های جنگ چگونه خواهد بود، مسئله‌ای است که بسیاری از فرماندهان و متفکران را به تفکر واداشته تا بتوانند شمای روشنی از آنچه احتمالاً در آتیه رخ خواهد داد را به تصویر بکشند.

در همین راستا یکی از دغدغه‌های مهم و اساسی جمهوری اسلامی ایران جلوگیری از غافل‌گیری، رصد، شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی تهدیدات متعددی است که از سوی قدرت‌های استکباری و دشمنان منطقه‌ای و گروه‌های افراطی متوجه میهن عزیزمان می‌باشد که این مهم همراه با شاخصه‌هایی همچون شناخت صحیح و دقیق تهدید؛ ارزیابی توان و ظرفیت تهدید؛ شرایط و وضعیت مطلوب تحقق تهدید؛ ارزیابی خطرات ناشی از وقوع تهدید می‌باشد. با توجه به طیف گسترده و متنوع تهدیدات موجود علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و آینده‌پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی می‌باشد و این شیوه تفکر باعث بروز مشکلاتی همچون ایجاد موانع جدی در مسیر ساخت فرهنگ‌سازمانی

منعطف و منطبق با آینده، پرداختن صرف به مطلوب‌ها، عدم شناسایی نیازهای آینده و عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌گردد امام خمینی (ره) نیز برای فکر کردن و برنامه‌ریزی در زمان صلح اهمیت ویژه‌ای قائل بودند. ایشان در این زمینه فرموده‌اند: «... در هنگام نبرد مجال پرداختن به همه جهات قوت‌ها و ضعف‌ها و طرح‌ها و برنامه‌ها و در حقیقت ترسیم راهبرد دفاع همه‌جانبه نبوده است ولی در شرایط عادی باید با سعه‌صدر و به‌دوراز حب و بغض‌ها به این مسائل پرداخت و از همه‌ی اندوخته‌ها، تجربه‌ها و استعدادها و طرح‌ها استفاده نمود» (صحیفه نور، ۱۳۸۲، ج ۲۱: ۱۹).

مقام معظم رهبری و فرماندهی معزز کل قوا هم فرموده‌اند: «... این آینده را ترسیم کنید نه مطابق جهت ترسیم‌شده‌ی غربی‌ها، جهت حرکت را خودمان تعیین کنیم...» (بیانات معظم‌له در دیدار با نخبگان علمی سراسر کشور، ۱۳۸۸ / ۸ / ۶) جلوگیری از دستیابی دشمن به اهداف خود، با اتکا به سناریوهای جنگ‌های کلاسیک و مرسوم و عدم پیش‌بینی و آینده‌نگری تحولات این حوزه، جوابگوی نیازهای اساسی برای حصول به اهداف و آرمان‌های عالی و تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ نخواهد بود و تبیین و اولویت‌بندی تهدیدات در صحنه جنگ‌های آینده صحنه‌های جنگ‌های آینده، چالشی است که دغدغه‌ی اصلی فرماندهان نظامی و بسیاری از پژوهشگران عرصه‌ی نظامی را به خود اختصاص داده است. این که در آینده صحنه‌های جنگ چگونه خواهد بود، مسئله‌ای است که بسیاری از فرماندهان و متفکران را به تفکر واداشته تا بتوانند شمای روشنی از آنچه احتمالاً در آتیه رخ خواهد داد را به تصویر بکشند.

راهبرد نمونه‌گیری هدفمند و روش نمونه‌گیری نظری استفاده‌شده است تا امکان ساختن نظریه فراهم شود و جامعه آن در بخش مصاحبه با ۱۲ نفر از خبرگان صورت گرفت و از نتایج آن‌ها به همراه داده‌های جمع‌آوری‌شده در تحلیل محتوا اسنادی استفاده گردید. یافته‌های حاصل در قالب بعد (مقوله) و ۶ مضمون (قضیه) سازمان‌دهی شده و جایگاه و روابط هر یک از این مضامین در قالب مدل پارادایم مشخص و شش قضیه مرتبط استخراج‌شده‌اند. اطلاعات موردنیاز به سه طریق مطالعات اسنادی و تحلیل محتوا- مصاحبه‌های تخصصی تفصیلی باز و نیمه ساخت‌یافته- پرسش‌نامه نظرسنجی جمع‌آوری‌شده بود.

در همین راستا یکی از دغدغه‌های مهم و اساسی جمهوری اسلامی ایران جلوگیری از غافل‌گیری، رصد، شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی تهدیدات متعددی است که از سوی قدرت‌های استکباری و دشمنان منطقه‌ای و گروه‌های افراطی متوجه میهن عزیزمان می‌باشد که این مهم همراه با شاخصه‌هایی همچون شناخت صحیح و دقیق تهدید؛ ارزیابی توان و ظرفیت تهدید؛ شرایط و وضعیت مطلوب تحقق تهدید؛ ارزیابی خطرات ناشی از وقوع تهدید می‌باشد. با توجه به طیف گسترده و متنوع تهدیدات موجود علیه منافع جمهوری اسلامی ایران، اقدام انفعالی و عدم برنامه‌ریزی برای آینده و آینده‌پژوهی در این حوزه بسیار خطرناک و غیرمنطقی می‌باشد و این شیوه تفکر باعث بروز مشکلاتی همچون ایجاد موانع جدی در مسیر ساخت فرهنگ‌سازمانی منعطف و منطبق با آینده، پرداختن صرف به مطلوب‌ها، عدم شناسایی نیازهای آینده و عقب ماندن از دشمنان و رقبا می‌گردد. بنابراین دغدغه اصلی این مطالعه عبارت است از نبود الگوی مناسب تهدیدات در صحنه نبردهای آینده در سال ۱۴۰۴ می‌باشد.

- مبانی نظری

- آینده جنگ و جنگ آینده

ممکن است تهاجم‌ها در آینده، این چنین صریح و روباز و سهل‌الدفع نباشد و ممکن است پیچیده‌تر باشد و لذا پیچیدگی و ایمان قوی لازم است. من عرض می‌کنم دفاع از اسلام در دوران نبی اکرم (ص) آسان‌تر از دفاع از اسلام در دوران امیرالمؤمنین (ع) بود. چون این قضیه پیچیده‌تر بود و چنین چیزی در آینده ممکن است. زیرا استکبار جهانی، ابزارهای گوناگونی را در اختیار دارد. (رهبر معظم انقلاب اسلامی، ۱۳۶۹: ۳)

از جنگ تعریف واحدی نشده است. اصولاً از هیچ واژه مربوط به حوزه علوم انسانی، مفهوم یکسانی وجود ندارد. از این رو هر کس و هر اندیشه‌ای جنگ را به گونه‌ای تعریف می‌کند که با تعریف دیگری ناسازگار است؛ لذا تعدد در تعریف جنگ، تنوع در طبقه‌بندی و انواع آن را نیز پدید می‌آورد (تیشه‌یار: ۱۳۹۰)

تعاریف گوناگون و متعددی از جنگ توسط راهبردنویسان نظامی ارائه شده است که به برخی از مهم‌ترین آن‌ها در ذیل اشاره می‌شود:

از نظر کارل فون کلازویتس (۱۷۸۰-۱۸۳۱) ژنرال پروسی، جنگ عمل خشونت باری است که هدفش وادار کردن حریف به اجرای خواسته ماست. جنگ ادامه سیاست است. جنگ نه تنها ویژگی نظامی بلکه خصیصه دیپلماتیک، روان‌شناختی و اقتصادی دارد.

کلازویتس اصل اساسی جنگ را حفظ نیروهای خودی و نابودی نیروهای دشمن، هدف جنگ را خلع سلاح یا سرنگون ساختن دشمن و عام‌ترین اصل پیروزی در جنگ را برتری تعداد افراد نیروهای مسلح دانسته است (آقابخشی و همکاران، ۱۳۷۴: ۳۶۲).

ریمون آرون اندیشمند روابط بین‌الملل نیز جنگ را یک اقدام اجتماعی می‌داند که ناشی از اداره اجتماعات سیاسی سازمان یافته است که به منظور غلبه یکی بر دیگری تحقق می‌پذیرد. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۷۳: ۴۵).

جنگ‌ها بر اساس هدف، به جنگ عادلانه و غیرعادلانه؛ بر مبنای مقیاس‌های جغرافیایی، به جنگ‌های محلی، منطقه‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی (عمومی)؛ با توجه به انضباط و تاکتیک، به جنگ‌های منظم، کلاسیک و نامنظم (چریکی)؛ بر اساس سطح جغرافیایی، به جنگ‌های دریایی، هوایی و زمینی؛ بر اساس قلمرو، به جنگ‌های داخلی و خارجی تقسیم می‌شوند. با توجه به تعاریف فوق‌الذکر اگر بخواهیم یک تعریف جامع‌ومانع از جنگ ارائه بدهیم، می‌توان گفت: جنگ عبارت است از برخورد مسلحانه بین دو یا چند کشور. از منظر نگاه به آینده می‌توان جنگ را برخورد خشونت‌آمیز و مسلحانه دو یا چند گروه یا کشور برای تصاحب منافع بیشتر در آینده دانست. (طحانی، ۱۳۸۳)

- تهدیدات از نظر منشأ و ماهیت:

انسان‌ها از آغاز آفرینش تاکنون، با طیف متنوعی از تهدیدات، آسیب‌ها و بلاهای دست‌به‌گریبان بوده‌اند و متحمل آسیب‌ها و خسارت‌ها و تلفات جانی و مالی فراوانی شده‌اند. لذا تهدیدات از نظر منشأ و ماهیت، به دسته‌های مختلف تقسیم‌بندی می‌شوند سناریوهای آینده (خلیل زاد، ۱۳۷۹: ۵۸) که عبارت است از:

انواع تهدیدات آینده	
(۱) - تهدیدات نظامی:	(الف) - تهدیدات متعارف:
(۲) - تهدیدات نرم	• تهدیدات محیط هوایی
(۳) - تهدیدات طبیعی	• تهدیدات محیط دریایی
(۴) - تهدیدات صنعتی	• تهدیدات محیط زمینی
(۵) - تهدیدات زیست محیطی	• تهدیدات در محیط اطلاعاتی (سیاسی، اقتصادی، علمی، فرهنگی، سایبری، رسانه‌ای، فرماندهی و کنترل و جاسوسی و خبرگیری).
(۶) - تهدیدات اقتصادی	• تهدیدات فضایی
(۷) - تهدیدات فناوریانه	• تهدیدات انواع ماهواره‌ها
(۸) - تهدیدات جنایی	• تهدیدات انواع حسگرها
(۹) - تهدیدات تروریستی	(ب) - تهدیدات سلاح‌های نامتعارف
	(پ) - تهدیدات نیمه سخت یا سلاح‌های غیر کشنده یا ناتوان کننده

ابزارهای تهدید:

(۱) ابزار شناسایی و سنجنده کسب اطلاعات که برای به دست آوردن اشراف اطلاعاتی بکار می‌رود: فضاپایه: مثل ماهواره‌ها در طیف‌های مختلف، کل تجهیزات سنجنده فضاپایه را در کلیه طیف‌ها شامل می‌شود.

هوایپایه: مثل هوایپایه نظامی، جاسوسی بدون خلبان که برای کسب اطلاعات بکار می‌رود. مثل هوایپایه شناسایی و هشداردهنده آواکس (خلیل زاد، ۱۳۷۹: ۳۳).

زمین پایه: مثل جاسوسی، دیده بصری و رادارهای زمینی که به صورت متعارف به کار می‌رود. دریا پایه: مثل رادارها، سامانه‌های شناسایی و شناسایی که علیه اهداف دریایی و ساحلی به کار می‌رود. (۲) ابزارهای دقت و نشانه‌گیری سلاح‌های استراتژیک و با کاربرد از راه دور:

- * سامانه‌های نشانه‌گیری راداری
- * سامانه‌های نشانه‌گیری تصویری
- * سامانه‌های نشانه‌گیری صوتی
- * سامانه‌های نشانه‌گیری مادون قرمز
- * سامانه‌های نشانه‌گیری لیزری
- * سامانه‌های نشانه‌گیری با استفاده از امواج

(۳) ابزارهای حمله و تهاجم به هدف که عمدتاً روی سلاح‌های استراتژیک به کار می‌رود:

- هوایپایه‌های نظامی، جاسوسی و بدون خلبان
- موشک‌های بالستیک، کروز و زمین به زمین
- موشک‌های هوا به زمین و دریا به زمین
- شناورها و ناوهای جنگی.

(۴) ابزار اصلاح اهداف که معمولاً برای تطبیق سلاح‌ها و سامانه‌های جستجو به کار می‌رود: ایجاد شبکه بین ماهواره، اطلاعات دریافتی از هوایپایه و اصلاح هدف موشک فرماندهی و کنترل صحنه و اصلاح اهداف نهایی.

(۵) ابزارهای فرماندهی کنترل مجازی و اصلی و واسطه:

- سامانه کسب اطلاعات
- سامانه ارتباطات
- سامانه فرماندهی و مدیریت
- سامانه هدایت و کنترل.

تمامی کشورهای همسایه جمهوری اسلامی ایران بدون در نظر گرفتن سطح روابط و مراودات سیاسی حال حاضر، در آینده ممکن است به یکباره تبدیل به یک دشمن بالفعل گردند، بنابراین اکنون و در این بخش یکایک آن‌ها را به صورت یک تهدید بالقوه در نظر گرفته و توان هوایی آن‌ها را به عنوان پیشاهنگ بروز تهدید و اعمال خصمانه موردسجش و ارزیابی قرار می‌گیرد (رزمخواه، ۱۳۸۳).

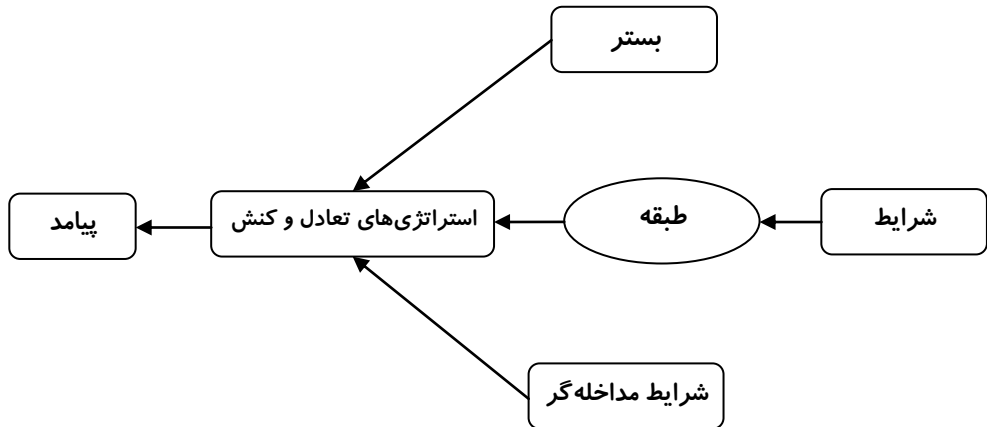
- تحلیل روند ویژگی‌های دکترینی

جدول ۱- (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۲)

ردیف	مؤلفه‌های دکترینی	گذشته	وضعیت فعلی	آینده
۱	الگوی عملکرد و شیوه جنگ	نظریه نبرد هوا - زمین	جنگ همه‌جانبه (ترکیبی فراگیر از جنگ هوایی، زمینی، دریایی، فضایی، سایبری و شناختی) تأکید بر به‌کارگیری سلاح‌ها و فناوری روزآمد در صحنه‌های متفاوت عملیاتی	بومی‌گرایی مبتنی بر خلاقیت و نوآوری فرهنگ دفاعی چندمنظوره و منعطف مبتنی بر اصول پدافند غیرعامل تخصصی و فناورانه ناهمگون و سهل‌الوصول
۲	تجربه‌های نظامی و جنگی	به‌کارگیری فزاینده قدرت هوایی در انهدام مراکز نقل	۱. عملیات سریع و قاطع (از طریق ایجاد شوک و بهت و استفاده از زور) ۲. حداکثر استفاده از نیروهای رزمی ویژه و یگان‌های راهبردی کوچک و خودکفا ۳. تأکید بر عملیات جنگ الکترونیک	دانش‌بنیان ایمان یا مذهب محوری (اجتماعی، فرهنگی) ادراکی (شناختی)
۳	رفتارشناسی نظامی (انسان و فناوری)	انعطاف‌پذیری و چندمنظوره‌ای	۱. ارزیابی همه‌جانبه اطلاعاتی (جو، زمین و دشمن کافی نیست بلکه وضعیت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موردنیاز است و این در حوزه کار سازمان‌های غیرنظامی است) ۲. تکیه بر عملیات روانی و شناختی	انسجام و یکپارچگی وحدت رویه و اقدام انگیزشی و شورآفرینی مسئولیت‌پذیری راهبردی اثربخشی و کارآمدی نظام دفاعی آینده‌پژوهانه واقع‌نگر هدف (ارزش) محور مبتنی بر اجماع و توافق کلیه ذینفعان اقتناع نظام بین‌الملل
۴	اصول و طرز تفکر	دکترین ایجاد شک و بهت در عملیات نظامی	۱. عملیات مبتنی بر تأثیر محور نه انهدام (فقط بخشی از نیروهای طرف مقابل مورد هدف قرار می‌گیرد که در عملیات تأثیر داشته باشد) ۲. تأکید بر حداکثر استفاده از نیروهای مشترک و مرکب ۳. تحت کنترل داشتن زمان نبرد ۴. آماده‌سازی افکار عمومی ۵. پرهیز از ورود به مناطق پرجمعیت و جنگ با مردم	امن و پایدار نهادینه‌سازی امنیت کامل سخت‌افزاری و نرم‌افزاری تضمین امنیت مبتنی بر فناوری‌های نوین بومی (سخت‌افزاری، نرم‌افزاری، مهارت و توانایی، مدیریت و سازمان‌دهی)

متدلوژی تحقیق

با توجه به خلأ مبانی نظری در رابطه با الگوی تهدیدات در صحنه جنگ‌های آینده و ضرورت شناخت ابعاد آن و تبیین فراگیر عوامل مؤثر بر آن در قلمرو موردنظر، این مطالعه اکتشافی و جهت‌گیری آن، بنیادی است، چون به دنبال ایجاد دانش و درک بهتر از پدیده موردبررسی است. بر این اساس، اجرای پژوهش به‌منظور پاسخ به این سؤال صورت می‌پذیرد که عوامل قابل توجه به الگوی تهدیدات در صحنه جنگ‌های آینده کدامند؟ بنابراین با بررسی اسناد و مدارک موجود و با استفاده از مصاحبه‌های تخصصی به شناسایی و تبیین الگوی تهدیدات در صحنه جنگ‌های آینده پرداخته شده است.

شکل ۱- مدل پارادایم (Strauss & Corbin, 1998)

این تحقیق رویکرد پژوهش، استقرایی و نحوه انجام آن، رویکرد کیفی و کمی است. در رویکرد کیفی بر اساس تئوری داده بنیاد، جمع‌آوری داده‌ها از طریق مصاحبه و بررسی اسناد و مدارک مرتبط و نظریه‌پردازی بر اساس رویکرد نظام‌مند در سه‌گام اصلی کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شده است؛ و به‌منظور سنجش میزان اهمیت هر یک از ابعاد در این پژوهش از رهیافت نظام‌مند استفاده شده است. این رهیافت که در آثار مشترک استراوس و کوربین در سال‌های ۱۹۹۰ و ۱۹۹۸ به آن پرداخته شده، برای تدوین نظریه درباره یک پدیده، به‌صورت استقرایی مجموعه‌ای سیستماتیک از رویه‌ها را به کار می‌برد. بر اساس رویکرد نظام‌مند، نظریه‌پردازی در سه‌گام اصلی انجام می‌شود: کدگذاری باز^۲، کدگذاری محوری^۳ و کدگذاری انتخابی^۴ (Strauss & Corbin, 1998) که در بخش بعدی توضیحات مربوطه ارائه شده است. فرایند تجزیه و تحلیل در تئوری سازی با کدگذاری داده‌ها آغاز می‌شود. کدگذاری به مفهوم فرایند ایجاد کدها برای تشریح مفاهیم، ویژگی‌ها و پیام‌های موجود در بخش‌های معینی از داده‌ها می‌باشد. محقق برای کدگذاری باید متن داده‌ها را به‌دقت مطالعه و مفاهیم و عبارات مهم را از میان انبوهی از داده‌ها استخراج می‌کند و برای هر یک کدی تعیین می‌کند که به این فرایند، کدگذاری گفته می‌شود. این

^۲ Open coding

^۳ Axial coding

^۴ Selective coding

کدها در تئوری سازی نقش کلیدی ایفا نموده و همانند عناصر ساخت یک تئوری تلقی می‌شوند. همگام با کدگذاری داده‌ها، مضامین و ابعاد حاصل در قالب مدل پارادایم (Strauss & Corbin, 1998) سازمان‌دهی می‌شوند که به شکل زیر است:

تجزیه و تحلیل داده‌ها

- تحلیل کیفی

در این مرحله ایجاد بیش از هزار خط کد در مرحله کدگذاری باز و تولید بیش از هزار جزء مرتبط، بیش از ۴۴ بعد و ۶ مضمون صورت گرفت.

جدول ۲- کدگذاری باز- مقوله: ویژگی‌های تهدیدات آینده

مقوله: ویژگی‌های تهدیدات آینده	
استفاده از سلاح‌های ممنوعه در جنگ توسط دشمنان	مفاهیم
جنگ آینده؛ جنگ سخت و نرم	
فشار تبلیغاتی در بعد ایران‌هراسی	
تلاش برای براندازی نظام ج.ا.ایران	
جنگ سایبری و استفاده از فضای مجازی	

کدگذاری باز اشاره به بخشی از تحلیل دارد که با عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی پدیده آن‌طور که داده‌ها نشان داده‌اند سروکار دارد و نیازمند پرسیدن سؤالات و انجام مقایسه‌ها است. محصول عنوان‌گذاری و مقوله‌بندی، «مفاهیم» یعنی ارکان اصلی در ساختن تئوری داده بنیاد هستند. کدگذاری باز شامل تحلیل و کدگذاری داده‌ها، مشخص نمودن طبقات و تفسیر آن‌ها بر اساس ویژگی‌های هر طبقه است. در ضمن کدگذاری باز داده‌ها به بخش‌های مجزا خردشده و برای به دست آوردن شباهت‌ها و تفاوت‌های آن‌ها موردبررسی قرار می‌گیرند. منظور از خرد کردن و مفهوم‌پردازی این است که به هر کدام از حوادث، رخدادها و ایده‌هایی که در داده‌ها موجود است نامی می‌دهیم. این نام، برچسب یا نشانه‌ای است که به‌جای آن حادثه، رخداد یا ایده می‌نشیند. در مرحله بعد خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان مورد طبقه‌بندی قرار می‌گیرند که به این کار مقوله‌پردازی گفته می‌شود. عنوانی که به مقوله‌ها (ابعاد) اختصاص داده می‌شود، انتزاعی‌تر از مفاهیمی (اجزایی) است که مجموعاً آن مقوله را تشکیل می‌دهند. مقولات دارای قدرت مفهومی بالایی هستند زیرا می‌توانند مفاهیم و خرده مقولات را بر محور خود جمع کنند. عنوان یا نامی که برای مقولات انتخاب می‌شود باید بیشترین ارتباط را با داده‌هایی که مقوله نمایانگر آن است داشته و آن قدر با آن همخوان باشد که بتوان آنچه را که بیان می‌کند، به‌سرعت به خاطر آورد و درباره‌اش فکر کرد. نتایج فرایند کدگذاری باز این تحقیق در قالب مقوله‌های استخراج‌شده از مفاهیم به‌صورت نمونه دو مورد در جدول ۲ ذکر شده است.

مقوله: نوع تهدیدات آینده			
تهدیدات اقتصادی، امنیتی	جنگ	نوع صحنه جنگ	مفاهیم
تهدید سیاسی و مذهبی			
تهدیدات تروریستی به کمک آمریکا	نرم		
تهدیدات نیابتی			
تهدیدات هوشمند	جنگ		
تهدید نظامی و اقتصادی			
تهدیدات سایبری		سخت	
تهدیدات قومیتی - مذهبی			

گام دوم: کدگذاری محوری

کدگذاری محوری گام دوم تئوری سازی داده بنیاد به روایت استراوس و کوربین است (Strauss & Corbin, 1998). هدف این مرحله برقراری رابطه بین مقولات تولیدشده در مرحله کدگذاری باز است. این کار بر اساس یک الگو و سرمشق جامع و کلی موسوم به مدل پارادایم^۵ انجام می‌شود و به نظریه‌پرداز کمک می‌کند تا تئوری فرایند اجتماعی مورد مطالعه را راحت‌تر توسعه دهد. اساس فرایند ارتباط دهی در کدگذاری محوری بر تمرکز و تعیین یک مقوله به عنوان مقوله محوری یا اصلی قرار داشته و سپس سایر مقولات به عنوان مقولات فرعی ذیل عناوین مختلف مدل پارادایم به مقوله اصلی ارتباط داده می‌شوند. هدف از کدگذاری محوری، ایجاد رابطه بین طبقات ایجادشده در مرحله کدگذاری باز است. درحالی که کدگذاری باز، داده‌ها را به مفاهیم و مقوله‌ها تفکیک می‌کند، کدگذاری محوری از طریق پیوند بین یک مقوله و مقوله‌های فرعی آن داده‌ها را به هم پیوند می‌دهند. همان‌طور که در فصل سوم اشاره شد، بخش‌های مختلف مدل پارادایم عبارت‌اند از:

- **شرایط علی^۶:** این شرایط باعث ایجاد و توسعه پدیده یا مقوله محوری می‌شوند. این شرایط را مجموعه‌ای از مقوله‌ها به همراه ویژگی‌هایشان تشکیل می‌دهند که بیشترین تأثیر را بر شکل‌گیری مقوله محوری دارند.
- **طبقه محوری^۷:** پدیده یا مقوله محوری عبارت است از ایده (انگاره، تصور) پدیده‌ای که اساس و محور فرایند است. مقوله‌ای که به عنوان مقوله محوری انتخاب می‌شود باید به قدر کافی انتزاعی بوده و بتوان سایر مقولات اصلی را به آن ربط داد.

⁵ Paradigm model

⁶ Causal Conditions

⁷ Central Category

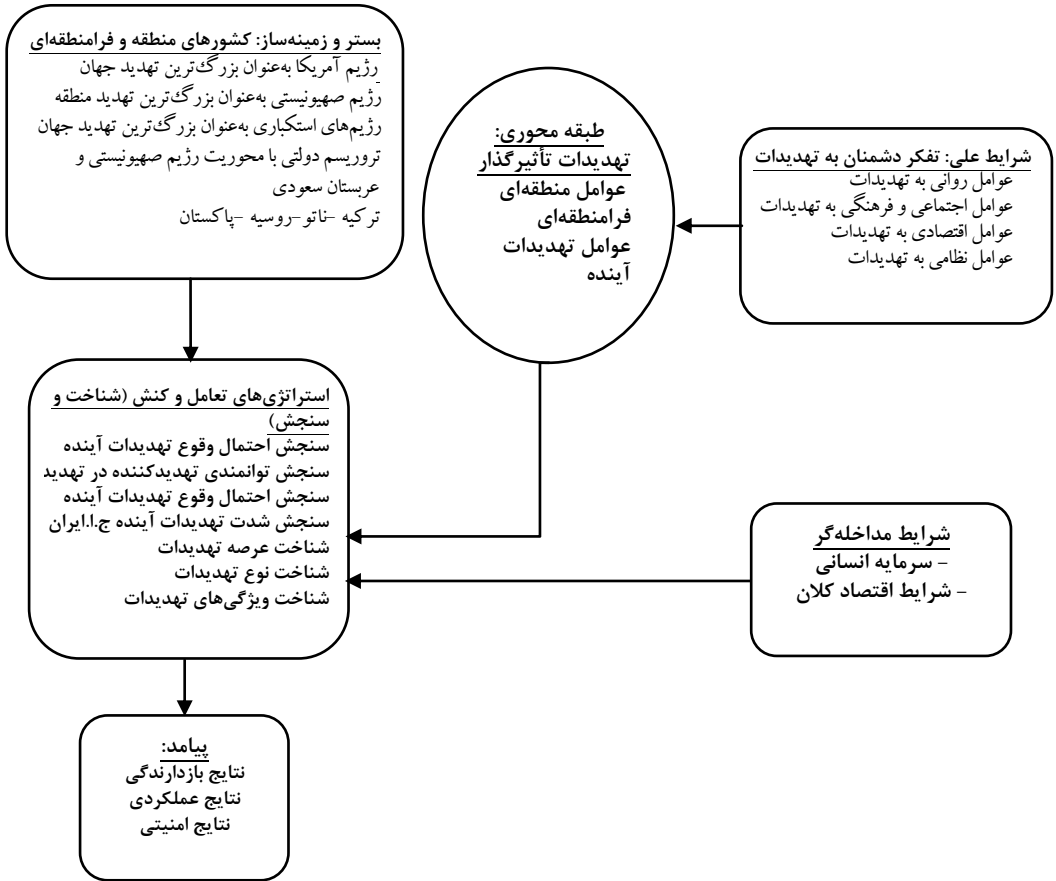
- **بستر^۸**: به شرایط خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند بستر گفته می‌شود. تمیز آن‌ها از شرایط علی مشکل است. در برابر شرایط علی که مجموعه از متغیرهای فعال است، این شرایط را مجموعه‌ای از مفاهیم، مقوله‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند.
- **راهبردهای تعامل و کنش^۹**: کنش‌ها و برهم‌کنش‌ها بیانگر رفتارها، فعالیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که در پاسخ به مقوله محوری و تحت تأثیر شرایط مداخله‌گر، اتخاذ می‌شوند. به این مقولات راهبرد نیز گفته می‌شود. البته از آن‌ها تحت عنوان فرایندها نیز یاد می‌شود.
- **شرایط مداخله‌گر^{۱۰}**: شرایط مداخله‌گر شرایط عام و ساختاری هستند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند.
- **پیامد^{۱۱}**: مقوله‌ای که در رابطه با آن تئوری ارائه‌شده و نتیجه راهبردهای تعامل و کنش است، پیامد خوانده می‌شود. این مقوله همان عنوانی (نام یا برجسب مفهومی) است که برای چارچوب یا طرح به وجود آمده در نظر گرفته می‌شود.
- بعد از تعریف مقوله محوری با کدگذاری مجدد داده‌ها انواع شرایط تأثیرگذار بر مقوله محوری (بستر و شرایط مداخله‌گر)، کنش‌ها و برهم‌کنش‌هایی که برای اداره، کنترل یا پاسخ به مقوله محوری به وجود می‌آیند (به آن‌ها راهبرد نیز گفته می‌شود) و پیامدهای ناشی از آن‌ها نیز تعریف می‌شوند. شکل ۱ که حاصل تجزیه و تحلیل مجدد داده‌ها بر اساس مدل پارادایم است بیانگر نتایج کدگذاری محوری در این تحقیق می‌باشد. همانطور که در شکل نشان داده شده است، در مرحله کدگذاری محوری سعی شد ضمن انتخاب یک مقوله به عنوان مقوله محوری، بر اساس ساختار مدل پارادایم داده‌ها مجدداً مورد پردازش قرار گیرند. بر این ترتیب با توجه به ویژگی‌های فوق که به وسیله استراوس درباره مقوله محوری مطرح شده، مقوله یا بعد «رهبری و فرماندهی» به عنوان مقوله محوری در نظر گرفته شده و سعی شد با استفاده از مقوله‌های تولیدشده در مرحله کدگذاری باز و همچنین داده‌های جمع‌آوری شده، شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، بستر و پیامد برای مقوله محوری تعریف شوند.
- اجزا به مفاهیمی از متن‌ها، مصاحبه‌ها و اسناد مکتوب و غیر مکتوب گفته می‌شود که در جهت تدوین ساختار ابعاد می‌باشد که این مفاهیم می‌تواند از یک جزء تا چندین جزء باشد.

جدول ۴- کدگذاری محوری- مختصات تهدیدات صحنه جنگ‌های آینده

تعداد اجزاء (مفاهیم)	ابعاد (مقوله‌ها)	مضامین (فضایا)
جزء ۲۰	رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان	بازیگران تهدیدات آینده
جزء ۲۱	رژیم صهیونیستی به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه	
جزء ۲۲	رژیم‌های استکباری به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان	
جزء ۴۱	تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی	
جزء ۲۱	ترکیه	
جزء ۲۲	ناتو	
جزء ۴۱	روسیه	
جزء ۲۱	اتحادیه اروپا	
جزء ۲۲	پاکستان	
جزء ۲۱	نوع تهدیدات آینده	
جزء ۲۱	ویژگی‌های تهدیدات آینده	
جزء ۲۱	عرصه تهدیدات	
جزء ۳۷	جنگ اطلاعاتی	اولویت تهدیدات آینده
جزء ۵۰	تروریستی	
جزء ۲۲	رزم دور	
جزء ۵۴	رزم نزدیک	
جزء ۵۰	عملیات پیش‌دستانه	
جزء ۵۰	حمله به مراکز ثقل	
جزء ۵۰	جنگ زمینی	

تعداد اجزاء (مفاهیم)	ابعاد (مقوله‌ها)	مضامین (فضایا)
جزء ۵۷	آمادگی رزمی - دفاعی - و اقتدار نیروهای مسلح	نتایج مؤثر بازدارندگی در مقابل تهدیدات آینده
جزء ۴۲	نیروی انسانی کارآمد و ولایت‌مدار	
جزء ۲۲	پدافند غیرعامل مؤثر و کارآمد	
جزء ۴۰	انضباط محوری	
جزء ۲۲	فرهنگ عاشورایی	
جزء ۳۷	استقلال و خوداتکایی دانش‌محور	
جزء ۳۷	و ایثار و شهادت‌طلبی	تفکر راهبردی تهدیدات
جزء ۲۲	نظام مالی پاسخگو و بودجه‌ریزی متناسب	
جزء ۵۰	درک مشترک از تهدیدات	
جزء ۲۴	نگاه هماهنگ به تهدیدات	
جزء ۲۲	تدوین و اجرای برنامه‌های مشترک و هماهنگ برای تهدیدات	

تعداد اجزاء (مفاهیم)	ابعاد (مقوله‌ها)	مضامین (قضایا)
جزء ۲۴	مذهبی	عوامل منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای
جزء ۲۴	قدرت طلبی	
جزء ۲۲	کشور گشایی	
جزء ۲۴	جاه طلبی	
جزء ۳۵	همبستگی و اتحاد درونی	
جزء ۲۴	ترس از آینده مبهم	
جزء ۱۲	تغییرات جوی و طبیعی	
جزء ۳۵	مدت زمان تهاجم	سنجش احتمال وقوع تهدیدات آینده
جزء ۲۴	سابقه تاریخی تهدید	
جزء ۱۲	نزدیکی مکان تهدید	
جزء ۳۵	توازن قدرت در تهدید	
جزء ۲۴	ایدئولوژی تهاجم	
جزء ۱۲	هزینه عملی تهدید	
جزء ۳۵	دامنه تهدید (توان ائتلاف):	
جزء ۲۴	سطح توانمندی تهدیدکننده	
جزء ۱۲	وضعیت داخلی تهدیدکننده	
جزء ۳۵	مشروعیت جهانی	سنجش شدت تهدیدات آینده ج.ا.ایران
جزء ۲۴	نزدیکی مکان تهدید	
جزء ۳۷	عمق تهدید	
جزء ۳۷	توازن قدرت در تهدید	
جزء ۲۲	مدت زمان ترمیم صدمات ناشی از تهدید	
جزء ۲۵	کار ویژه تهدید (اصلی یا ایذایی)	
جزء ۲۴	گستره اثر تهدید	
جزء ۲۲	سطح خشونت به کار رفته توسط تهدیدکننده	سنجش توانمندی تهدیدکننده در تهدید علیه ج.ا.ایران
جزء ۳۷	وضعیت اقتصادی	
جزء ۳۷	سطح فناوری	
جزء ۲۲	تعداد نیروهای مسلح	
جزء ۲۵	جمعیت	
جزء ۲۴	وسعت سرزمین	
جزء ۲۲	تجهیزات نظامی	
جزء ۳۷	برخورداری از سلاح هسته‌ای	
جزء ۳۷	انسجام اجتماعی	

شکل ۲- کدگذاری محوری بر اساس مدل پارادایم تهدیدات در آینده

هدف نظریه‌پردازی داده بنیاد، تولید نظریه است نه توصیف صرف پدیده. برای اینکه تحلیل‌ها به نظریه تبدیل شوند مفاهیم باید به‌طور منظم به یکدیگر ربط یابند. کدگذاری انتخابی مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (که به‌عنوان مراحل مقدماتی و زمینه‌ساز برای تئوری‌پردازی، مقوله‌ها و روابط مقدماتی را به‌عنوان سازه‌ها و اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارد)

تحلیل و یافته‌های پژوهش در قسمت پرسشنامه

پس از اتمام فرایند کدگذاری باز، محوری و انتخابی و به‌منظور ارزیابی نتایج حاصل به‌منظور ارتقای روایی مضامین، ابعاد و روابط حاصل از پرسشنامه استفاده شده است. در این مرحله با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع‌آوری داده‌های موردنیاز اقدام شده است.

در نرم‌افزار آماری SPSS، نحوه محاسبه آزمون دوجمله‌ای به روش توزیع دوجمله‌ای صورت می‌گیرد. برای قضاوت در مورد خروجی ظاهر شده از اجرای این آزمون، به ستون (Asymp. sig. ۲-tailed) توجه می‌شود. چنانچه مقدار این ستون از ۵٪ کمتر بود، نتیجه بر تأیید فرض مقابل می‌باشد بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با توجه به ارزش آزمون^{۱۲} که برابر با ۳ است، در صورتی که این مقدار کوچک‌تر از ۰/۰۵ باشد، فرضیه تأیید و در غیر این صورت رد می‌شود. تحلیل داده‌های بخش اول پرسشنامه با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای صورت گرفته و نتایج در قالب جدول زیر است:

جدول ۵- نتایج آزمون تی برای تحلیل داده‌های بخش اول پرسشنامه
(بررسی میزان اهمیت هر یک از گزاره‌ها در مختصات تهدیدات)

سطح معناداری	میانگین	تعداد	گزاره‌های مربوط به صحنه جنگ‌های آینده
۰/۰۰۰	۴.۳۵	۳۷	رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان
۰/۰۰۰	۳.۹۲	۳۷	ایدئولوژی تهاجم
۰/۰۰۰	۳.۷۰	۳۷	توازن قدرت در تهدید
۰/۰۰۰	۴.۳۵	۳۷	نزدیکی مکان تهدید
۰/۰۰۰	۴.۰۵	۳۷	سابقه تاریخی تهدید
۰/۰۰۰	۴.۱۱	۳۷	تغییرات جوی و طبیعی
۰/۰۰۰	۴.۰۳	۳۷	ترس از آینده مبهم
۰/۰۰۰	۴.۰۵	۳۷	همبستگی و اتحاد درونی
۰/۰۰۰	۳.۸۶	۳۶	جاه‌طلبی
۰/۰۰۰	۳.۹۵	۳۷	کشورگشایی
۰/۰۰۰	۳.۸۹	۳۷	مذهبی
۰/۰۰۰	۳.۹۷	۳۷	تدوین و اجرای برنامه‌های مشترک و هماهنگ برای تهدیدات
۰/۰۰۰	۴.۲۴	۳۷	نگاه هماهنگ به تهدیدات
۰/۰۰۰	۴.۱۹	۳۷	نگاه هماهنگ به تهدیدات
۰/۰۰۰	۴.۰۸	۳۷	انضباط محوری
۰/۰۰۰	۴.۱۶	۳۷	فرهنگ عاشورایی
۰/۰۰۰	۳.۹۵	۳۷	انسجام اجتماعی
۰/۰۰۰	۳.۹۲	۳۷	برخورداری از سلاح هسته‌ای
۰/۰۰۰	۴.۵۱	۳۷	تجهیزات نظامی
۰/۰۰۰	۴.۱۱	۳۷	وسعت سرزمین
۰/۰۰۰	۴.۱۷	۳۶	تعداد نیروهای مسلح
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۶	سطح فناوری
۰.۵۹۳	۲.۸۹	۳۶	وضعیت اقتصادی
۰/۰۰۰	۴.۱۱	۳۷	سطح خشونت به کاررفته توسط تهدیدکننده
۰/۰۰۰	۴.۳۲	۳۷	سطح خشونت به کاررفته توسط تهدیدکننده

¹² Test Value = 3

سطح معناداری	میانگین	تعداد	گزاره‌های مربوط به صحنه جنگ‌های آینده
۰/۰۰۰	۴.۱۱	۳۶	گستره اثر تهدید
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۷	کار ویژه تهدید (اصلی یا ایذایی)
۰/۰۰۰	۴.۱۹	۳۷	مدت زمان ترمیم صدمات ناشی از تهدید
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۶	توازن قدرت در تهدید
۰/۰۰۰	۴.۴۱	۳۷	ایدئولوژی تهاجم
۰/۰۰۰	۴.۴۱	۳۷	رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان
۰/۰۰۰	۴.۰۵	۳۷	رژیم صهیونیستی به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه
۰/۰۰۰	۴.۰۸	۳۷	رژیم‌های استکباری به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان
۰/۰۰۰	۴.۱۴	۳۶	تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی
۰/۰۰۰	۴.۱۷	۳۵	ترکیه
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۷	ناتو
۰/۰۰۰	۴.۰۵	۳۷	روسیه
۰/۰۰۰	۴.۱۶	۳۷	اتحادیه اروپا
۰/۰۰۰	۴.۱۹	۳۷	پاکستان
۰/۰۰۰	۴.۰۵	۳۷	نوع تهدیدات آینده
۰/۰۰۰	۴.۱۱	۳۷	ویژگی‌های تهدیدات آینده
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۷	عرصه تهدیدات
۰/۰۰۰	۴.۲۴	۳۷	جنگ اطلاعاتی
۰/۰۰۰	۴.۰۸	۳۷	تروریستی
۰/۰۰۰	۴.۱۹	۳۷	رزم دور
۰/۰۰۰	۴.۱۴	۳۶	رزم نزدیک
۰/۰۰۰	۴.۳۰	۳۷	عملیات پیش‌دستانه
۰/۰۰۰	۴.۱۹	۳۷	حمله به مراکز نقل
۰/۰۰۰	۴.۱۶	۳۷	رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان
۰/۰۰۰	۴.۲۷	۳۵	رژیم صهیونیستی به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه
۰/۰۰۰	۴.۲۳	۳۷	رژیم‌های استکباری به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان
۰/۰۰۰	۴.۲۲	۳۶	تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی
۰/۰۰۰	۴.۴۲	۳۷	ترکیه
۰/۰۰۰	۴.۳۵	۳۵	ناتو
۰/۰۰۰	۴.۲۹	۳۷	روسیه
۰/۰۰۰	۴.۳۰	۳۷	اتحادیه اروپا
۰/۰۰۰	۴.۲۴	۳۶	پاکستان

همان‌طور که در جدول مشخص است، به‌غیر از گزاره «وضعیت اقتصادی» که مقدار ستون 2- Sig.

(tailed) آن بیشتر از ۰/۰۵ است (۰/۵۹۳) و رد می‌شود، در ارتباط با سایر گزاره‌ها مقدار ستون 2- Sig.

(tailed) کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین تأیید می‌شوند. به عبارت دیگر، «وضعیت اقتصادی» در الگوی تهدیدات صحنه جنگ‌های آینده اهمیت ندارد و از مدل نهایی حذف می‌شود.

اساس الگوی صحنه‌های جنگ آینده در سال ۱۴۰۴

در این پژوهش بر اساس داستان پژوهش^{۱۳} و الگوی صحنه‌های جنگ آینده در سال ۱۴۰۴ در ایران، شش قضیه به شرح زیر مطرح می‌شوند. از آنجایی که تئوری داده بنیاد منجر به تولید روابط مفهومی می‌شود، هر یک از قضایای زیر در قالب فرضیه و در پژوهش‌های بعدی قابل بررسی و سنجش هستند. هرچند در همین پژوهش نیز با استفاده از پرسشنامه مورد بررسی و تأیید قرار گرفته‌اند.

قضیه ۱: تفکر دشمنان به تهدیدات شامل عوامل روانی به تهدیدات، عوامل اجتماعی و فرهنگی به تهدیدات، عوامل اقتصادی به تهدیدات و عوامل نظامی به تهدیدات که به‌عنوان شرایط علی بر طبقه محوری تأثیرگذار است.

قضیه ۲: تهدیدات تأثیرگذار که شامل عوامل منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و عوامل تهدیدات آینده که به‌عنوان طبقه محوری، بر استراتژی‌های تعامل و کنش‌ها مؤثر خواهد بود.

قضیه ۳: سرمایه‌های انسانی و شرایط اقتصادی کلان به‌عنوان عوامل مداخله‌گر بر استراتژی‌های تعامل و کنش‌ها مؤثر خواهند بود.

قضیه ۴: کشورهای منطقه و فرامنطقه که شامل رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان-رژیم صهیونیستی به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه-رژیم‌های استکباری به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان-تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی -ترکیه -ناتو-روسیه -پاکستان - به‌عنوان بستر و زمینه‌ساز هستند که بر استراتژی‌های تعامل و کنش‌ها مؤثر خواهند بود.

قضیه ۵: تهدیدات صحنه جنگ‌های آینده پیامد و نتیجه تعامل و کنش (شناخت و سنجش) که نیازمند -سنجش احتمال وقوع تهدیدات آینده-سنجش توانمندی تهدیدکننده در تهدید-سنجش احتمال وقوع تهدیدات آینده-سنجش شدت تهدیدات آینده ج.ا.ایران-شناخت عرصه تهدیدات-شناخت نوع تهدیدات-شناخت ویژگی‌های تهدیدات می‌باشد

قضیه ۶: تهدیدات صحنه جنگ‌های آینده به‌طور خاص با این موارد مشخص می‌شود: نتایجی که بایستی داشته باشد نتایج عملکردی برای کشور در تمامی حوزه‌ها و همچنین نتایج بازدارندگی و نتایج دفاعی داشته باشد

نتیجه‌گیری:

بر اساس نتایج بدست آمده و تجزیه و تحلیل ارائه شده در بخش‌های قبل پیشنهادی مرتبط با این پژوهش بر مبنای قضایای شش‌گانه تئوریک مطرح شده در بخش قبل به شرح ذیل ارائه می‌شود.

۱. با توجه به نقش دشمنان و داشتن تفکر تهدیدات، اقدامات لازم به منظور درک مشترک از مسائل و ایجاد نگاه هماهنگ در سطح عوامل روانی به تهدیدات-عوامل اجتماعی و فرهنگی به تهدیدات - عوامل اقتصادی به تهدیدات -عوامل نظامی به تهدیدات صورت پذیرد
۲. نگاه به دو عامل تهدید منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای که به‌عنوان محور اصلی تهدیدات آینده ایران می‌باشند لذا ضروری است که در تدوین برنامه‌ها و سیاست‌ها این موارد به‌طور خاص موردتوجه قرار گیرد.
۳. توجه به عوامل مداخله‌گر شامل نیروی انسانی و اجتماعی (ارتقاء آگاهی مسئولین از تهدیدات، ارتقاء انسجام اجتماعی از تهدیدات، ارتقاء مشارکت اجتماعی از تهدیدات، در دستور کار قرار گیرد.
۴. توجه به عوامل بستر و زمینه‌ساز رژیم آمریکا به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان-رژیم صهیونیستی به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید منطقه-رژیم‌های استکباری به‌عنوان بزرگ‌ترین تهدید جهان-تروریسم دولتی با محوریت رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی در منطقه به‌طور خاص موردتوجه قرار گیرد.
۵. راهبردها و اقدامات تعالی سنجش احتمال وقوع تهدیدات آینده-سنجش توانمندی تهدیدکننده درتهدید - سنجش احتمال وقوع تهدیدات آینده-سنجش شدت تهدیدات آینده ج.ا.ایران شناخت عرصه تهدیدات-شناخت نوع تهدیدات-شناخت ویژگی‌های تهدیدات-مورد توجه قرار گیرد.
۶. عوامل مؤثر بر تهدیدات باید به شکلی موردتوجه قرار گرفته و سیاست‌ها به شکلی تدوین و اجرا شود که ویژگی‌های زیر شامل نتایج بازدارندگی-نتایج عملکردی-نتایج امنیتی حاکم شود.
۷. عدم برآوردن توانمندی و اولویت‌های تهدیدکنندگان به‌عنوان یکی از عوامل اصلی تهدیدات ناموفق در طی سی سال گذشته است؛ بنابراین تمرکز بر این موارد باید در دستور کار قرار گیرد.
۸. توجه محوری به‌احتمال وقوع تهدیدات در منطقه با توجه به بازیگران تهدیدات، با نگاه به مدت‌زمان تهاجم، سابقه تاریخی تهدید-سابقه تاریخی تهدید، نزدیکی مکان تهدید، ایدئولوژی تهاجم، هزینه عملی تهدید، سطح توانمندی تهدیدکننده، وضعیت داخلی تهدیدکننده، مشروعیت جهانی بایستی موردتوجه قرار گیرد.

پیشنهادها و اقدامات اجرایی:

با توجه به الگوی صورت گرفته در این مقاله جمهوری اسلامی ایران به‌منظور مقابله با تهدیدات آینده بایستی اقدامات ذیل را انجام دهد:

الف- شناخت و سنجش و اولویت‌بندی تهدیدات آینده در ۱۴۰۴ که در این عوامل شناخت بایستی ویژگی‌های تهدیدات آینده را طبق عواملی که در جدول کدگذاری باز به دست آوردیم اعم از (فضای مجازی، جنگ روانی، جنگ اطلاعاتی، براندازی، خرابکاری، رزم نزدیک، رزم دور و...)

سنجش و سپس اولویت‌بندی گردد.

ب- بازیگران تهدیدان آینده جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰۴ که در عوامل بستر و زمینه که مشخص کردیم اعم از (آمریکا، روسیه، ناتو، رژیم صهیونیستی، ترکیه، عربستان، اتحادیه اروپا، پاکستان، امارات) اولویت‌بندی و سپس راهبردهای دفاعی طراحی گردد.

ج- حلقه‌های امنیتی و دفاعی بر اساس هریک از بازیگران و ویژگی‌های تهدیدات آینده الگوهای مناسب برای جمهوری اسلامی ایران طراحی گردد...

د- عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در تهدیدات آینده ۱۴۰۴ بر اساس الگوی فوق برای جمهوری اسلامی ایران طراحی و تبیین گردد

منابع و مأخذ

منابع فارسی:

- امام خمینی (ره) (۱۳۸۲)، صحیفه نور، ج ۱، ۲، چاپ سوم، تهران، دفتر حفظ و نشر آثار امام (ره).
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) مجموعه بیانات، قابل دسترسی www.khamenei.ir
- ابراهیمی، نبی اله، (۱۳۸۹)، «تحلیل جایگاه تهدیدهای نوین در تدوین راهبردهای دفاعی - امنیتی با تأکید بر حکمرانی راهبردی»، شماره ۷۱ مجله سیاست دفاعی
- آقابخش علی و افشاری راد مینو (۱۳۷۴) «فرهنگ علوم سیاسی»، تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران،
- تیشه‌یار، ماندانا (۱۳۹۰) آینده‌پژوهی در مطالعات استراتژیک، پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۹۰
- حبیبی، نیک بخش؛ علی، ستاریخواه و همکاران، (۱۳۹۳)، «ماهیت جنگ‌های آینده در افق ۱۴۰۴»، مطالعه راهبردی، تهران: مرکز مطالعات راهبردی آجا.
- خلیل زاده، (۱۳۷۹)، «استراتژی برای قرن بیست و یکم»، ترجمه مرکز تحقیقات و بررسی‌ها، تهران، نشر امن.
- ثروتی، محسن و همکاران، (۱۳۹۱)، راهنمای آموزشی تدوین دکترین، تهران، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح
- رزمخواه، محمدرضا (۱۳۸۳) مقدمه‌ای بر جنگ نامتقارن، دانشکده فرماندهی و ستاد آجا
- رزا مهدی پور، همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، ۱ الی ۴ خرداد ۸۵- دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- کاشی پور، میثم (۱۳۸۵) «معرفی فعالیت‌های آینده‌نگاری دفاعی و نظامی در ایالات متحده آمریکا»، همایش آینده‌پژوهی، فناوری و چشم‌انداز توسعه، ۱ الی ۴ خرداد ۸۵- دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- کلازویتس، کارل فون (۱۸۲۷)، در باب جنگ (جلد دوم)، مترجم حسن پروان، تهران دانشگاه امام حسین مرکز مطالعات دفاعی و امنیت ملی، چاپ اول
- ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۳)، حقوق جنگ، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.

- طحانی، غلامرضا و عبدالرضا دانا طوسی، (۱۳۹۰)، سیادت دریایی در نبردهای قرن بیستم، تهران، انتشارات دافوس
- مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی، استراتژی علوم و فناوری دفاعی آمریکا برای سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵.

(ب) منابع انگلیسی

- Air Force Manual 1-2, Basic Doctrine (Washington D.C.: Department of the Air Force 1953), HRAK168.13001.
- Commander's Handbook for an Effects-Based Approach to Joint Operations" Joint War fighting Center, (2006), Joint Concept Development and Experimentation Directorate, Standing joint Force Headquarters.
- Considering a war with Iran: A discussion paper on WMD in the Middle East, Dr. Dan Plesch and Martin Butcher, September 2012
- Guiora, Amos. (2013), Intervention in Libya, Yes: Intervention in Syria, No: Deciphering the Obama Administration, University of Utah: S.j Quinney College of Law Research Paper No.32.
- Israel Extends Its Reach, Foreign Report, No.2529, January 28 th, 1992; and Crossuword 2000, Janes Defence Weekly, johan &storborg

